

Tabajd a Vértesalján a kies Váli Völgynek egyik faluja. Fehér megyének a móri vörös boron kívül a váli fehér bora is híres. A váli hegygel, borral azonos a szomszéd Tabajdé is. Akik tehát olyan szerencsések, hogy Vál-vidéki bort ihatnak, (hát még ha éppen tabajdit!), kegyelettel emlékezzenek Kis Bátori Józsefre, a Vál-vidéki szőlők művelőjére, őrizőjére és rátermett költőjére. De ne feledjék el ezt az intését sem:

Mindnyájan, kik szőlőt, mustot, bort szeretjük,
Az imádkozást is szeretetből tegyük.

E(sz) szóm és mondásom!

Mészöly Gedeon.

Manci, Manyi.

E két hecéző leánynevünk a polgári középosztály körében nagyon népszerű, de úgy látszik, nem nagyon régiak, mert a mult századbeli szépirodalom termékeiben még nem akadt meg rajtuk a szemem. Éppen ezért nagyon meglepett az a körülmény, hogy *Juhász* (MNy. XXIV, 197) már 1661-ből való adatot talál a *Manci*-nak *Mancika* származékára. De akár régiak ezek, akár újak: milyen eredetűek?

Juhász szerint (i. b.) a *Mancika* német jövevény volna. De ezt a feltevést nem tartom elfogadhatónak, mert egyáltalán nem ismerek olyan német női személynevet, melynek ez átvétele lehetne, és a rendelkezésemre álló forrásokban nem találok ilyent. A közhit szerint pedig a magyar *Mária* vagy *Margit* személyneveknek volnának becéző származékai; amit úgy látszik *Tolnai* is helyeselt (MNy. XXIV, 172, 174). De én ezt a feltevést sem tartom elfogadhatónak. Hogy a *Manci* végén *-ci* kicsinyítő-képző van (mint pl. *Judit: Juci, Márton: Marci, Gergely: Geci* stb.), ebben persze alig lehetne kételkedni. De mi volna akkor, ha t. i. csakugyan a *Mária* vagy *Margit* családjába tartozó származék volna, a *Manci* hangsorának *n* hangja? Csak olyan járulékos eredetű volna ez, mint amilyen pl. a *cincog, gérinc* (*Erdődi*: MNy. IX, 216), *gubanc, kolonc, suhanc, Velence*-féle esetekben? Elméletileg ez persze nem volna lehetetlen. De viszont nagyon

teszi a nyomatékkal kezdődő szöveget, odébb vetve onnan, vagy egészen kihagyva az értelmileg súlytalan kötőszót:

Tabajdon hogy || raktak volna
Ebbe' vagy a || mult századba'.

Együtt beszélgetnek, szerető jó komák:
Ennyi bor lett volna, soha nem hallották.

feltűnő volna, hogy a rendkívül ritka (*Margit* vagy *Mária*:) *Maci* becéző származéknak (l. erről *Varga Katalin*: *Bec. személyn.* 72, 73, de én még soha életemben nem hallottam *Maci* nevű leányról) fejlődött volna járulékos *n*-nel való *Manci* változata, mely aztán ebben az alakjában közhasználatúvá vált volna, holott a *Maci*-nál jóval gyakoribb (és valóban a *Mária* és *Margit* családjába tartozó) *Maca* származéknak — nincsen *n* hangú változata! Node megengedve még ennek a nagyon csekély valószínűségű fejlődésnek lehetőségét is, milyen eredetű volna akkor, t. i. *Margit*-ból vagy *Mária*-ból való származása esetén, a *Manyi* személynév *ny* hangja? Mert *-nyi* kicsinyítőképzőről persze nem lehetne szó.

Nem. Én ezen *n* és *ny* hangok miatt nem tudom elhinni, hogy e két becéző leánynév csakugyan a *Margit* vagy *Mária* származéka volna. Én azt hiszem, hogy mindkettő az *Anna* személynév családjába tartozik. *Manci* történetének nézetem szerint az a kiindulópontja, hogy az *Anna* névnek először is teljesen szabályosan *Anci* származéka keletkezett, melynek aztán *Anci-Panci* ikeralakja is támadt (mint pl. *István*: *Ista* > *Ista-Pista*, *Erzsébet*: *Örzse* > *Örzse-Pörzse*, *Ilona*: *Ila* > *Ila-Pila* stb.), s ennek *Panci* utótagja végül önállósult. Ez a *Panci* (és az ebből képzőcserével lett *Panka*), leánynév pl. Szegeden és vidékén közhasználatú. De játszi ikerítéssel ennek is keletkezett a nép nyelvében *Panci-Manci* változata. Az ikerítésnek e ritkább (de a gyakoribb *tarka-barka*, *Anna-Panna*, *irkál-firkál*-félék csoportjaihoz teljesen illő) módjára idézhetők pl. (*cirogatás*:) R. *ciróka* > N. *ciróka-miróka* 'cirogatás, hízelgés, becézés', N. *cók* > *cók-mok*, *kecske* > N. *kecske-mecske* (*Apor*: Az ikerszók 11), (*szuszogó*:) N. *szusza* '1. 'orrán át beszélő' 2. 'ügyetlen' > N. *szusza-musza* 'lassan dolgozó, piszmogó', *retye-rutya* > N. *retyerutya*. (Emlékszem rá, hogy egy ismerős brassói család körében a *Judit*: *Juci* nevű kislányt is *Juci-Muci*-nak becézgették.) Ugyanúgy keletkezett *Panci* mellé is *Panci-Manci*. És ahogyan a régibb *Anci-Panci* kapcsolatból kivált a *Panci* név, úgy vált ki e *Panci-Manci* kapcsolatból is önálló használatra a *Manci* leánynév. Ez a nép körében már igen régi lehetett (ez magyarázhatná *Juhász* idézte 1661. évi előfordulását), de a városi középosztály körébe, úgy látszik, csak a legutóbbi évtizedek folyamán jutott be.

E személynév társáról, a *Manyi* leánynévről az a véleményem, hogy képzőcserével a korábbi *Manci*-ból keletkezett: a *-ci* képző helyébe *-i* képző lépett. Becéző nevek kicsinyítőképzőinek ilyen felcserélése egészen közönséges jelenség a mi nyelvünkben. Jóval érdekesebb, ennél az a jelenség, hogy e képzőcserével kapcsolatban az *n* helyébe *ny* lépett. Mi lehet ennek az oka? Hogy a *Manci* névnek ez a *Manyi* párja a palócok között keletkezett volna, ahol az *n*-nek rákövetkező *i* előtt való palatalisatiója hangtörvényszerű jelenség (l. erről *Horger*: MNyj. 248. s köv. §), s onnan jutott volna be palóc nyelvjárási sajátjásként a köznyelvbe, az

egy cseppét sem valószínű. De nagyon is figyelemreméltó az én nézetem szerint ezzel kapcsolatban az a jelenség, hogy a *Sándor* személynévnek *-i* képzős származéka is nem *Sani*, hanem ország-szerte, mindenütt *Sanyi*, és hogy a női *Matild* névnek ilyen származéka sem *Mati*, hanem *Matyi*. (A *Mátyás*: *Matyi* viszony azonban persze nem tartozik ide.) Azt hiszem ezek alapján, hogy az e becéző személynévekben észlelhető palatalisációk a becézéssel kapcsolatban keletkeztek, a becézésnek egyik szórványos és ezért eddig észre nem vett eszközeként.

Horger Antal.

Der ungarische Mädchenname Mancsi ist heute in städtischen Kreisen sehr beliebt und wird allgemein als Koseform der Namen *Mária* (Marie) oder *Margit* (Margarete) betrachtet. Dies ist aber gewiss unrichtig, denn ein Kosesuffix *-nci* gibt es im Ungarischen überhaupt nicht. Er gehört etimologisch in die Familie des Namens *Anna*. Daraus wurde nämlich zuerst die ganz normale Koseform *Anci*, daraus die spielhafte Zwillingsform *Anci-Panci*, deren zweites Glied selbstständig wurde, und aus diesem *Panci* wieder eine Zwillingsform *Panci-Manci*, deren zweites Glied wieder selbstständig wurde. Das heutige ungarische Sprachgefühl hat natürlich nicht die geringste Ahnung davon, dass dieser Name *Manci* letzten Endes Koseform von *Anna* ist. Durch Substituierung des Kosesuffixes *-ci* durch ein anderes, nämlich durch das sehr beliebte *-i*, entstand neben *Manci* auch der Mädchenname *Manyi*. Die Palatalisation des *n* Lautes (statt *Mani* die Form *Manyi*) ist ein von den Sprachforschern bisher nicht bemerktes sprachliches Mittel der Liebkosung.

Szűz Szent Margit asszonynak,
Béla királynak leányának,
élete.

(Folytatás.)

Kéri vala gyakorta ez szórör ez szent szüzet, hogy ötet tanéchtanája, miképpen kellene Istent imádni, szolgálni (kérni).⁷³ (17) Monda ez szent szűz, Szent Margit asszon, ez szórör Katérinának:

— Ajánljad az tē testēdet és tē lelkēdet az Űristennek, és légyen az tē szüved mindēnkoron az Űristennél (avagy az Űristen-

⁷³ ...orare Deum et servire...